Ger historien lärdomar?

DEN ENGELSKA radion, som är mindre rädd än den svenska för debatter i svåra frågor, har låtit två berömda historiker diskutera möjligheten att finna bestämda utvecklingslinjer i det förflutna. Den ene av debattörerna var *Arnold Toynbee*, känd för sitt försök att skildra civilisationens uppkomst och förfall och sin rekommendation av en religiös renässans för att rädda vår egen civilisation från undergång; den andre var *Pieter Geyl*, en positivistisk och kritisk historiker, författare till ett utmärkt arbete om Napoleon i historieskrivningen. Inläggen har publicerats av ett holländskt förlag (*Can We Know the Pattern of the Past?* F. G. Kroonder, pris 2,60 florinar) och ger en god introduktion i ett av historiefilosofins klassiska problem.

Toynbee anser sig i det stora verket "A Study of History" kunna fastställa att de omkring tjugu civilisationer som världshistorien känner brutit samman på grund av inre kriser eller, om man så vill, brist på en enhetlig ideal bildning; för att västerländska civilisation skall fortleva — vilket ännu framstår som en möjlighet — måste en sådan idealbildning komma till stånd i kristen regi. Geyl, som började radiodebatten, utdömde hela detta sätt att i det förflutna söka handlingslinjer i stort för framtiden. De tjugu exempel Toynbee anfört var v a l d a exempel, tjugu av två hundra, eller kanske två tusen. Och vidare: dessa tjugu fall kunde presenteras på skilda sätt; nära nog varje tolkning av händelser och förhållanden i Toynbees schema var diskutabel, och det var just på dylika tolkningar som den stora tesen stoddes. Geyl antydde, kort sagt, att Toynbees slutsatser — liksom över huvud slutsatser ur historien av denna art — var godtyckliga och i själva verket blev möjliga dels genom att vissa för ändamålet användbara exempel valdes, dels genom att dessa exempel tolkades i enlighet med författarens uppfattning om historiens "mening". Det är helt enkelt omöjligt att göra ett "sjökort" för framtida bruk av historien.

Skäl finns inte att stanna vid Toynbees försvar för sin egen speciella historietolkning. Hans principiella försvar för historietolkningar av denna art är däremot väsentligt: det gick, liksom många motiveringar i liknande sammanhang, ut på att göra skepticismen gentemot alla åsiktningar intellektuellt likvärdig med en bestämd åsiktning och att söka skydd bakom denna tankegång. I själva verket hade Geyl också ett sjökort, förklarade Toynbee, men på det sjökortet stod ingenting "Vi har alla ett sjökort vare sig vi erkänner det eller inte, och intet sjökort är mer än en människas försök att träffa sanningen. Men det tomma sjökortet är det mest onyttiga och mest skadliga." Denna "nonsenssyn" på tillvaron är ovärdig det mänskliga förnuftet, en form av intellektuell defaitism. Och i grunden är den också ologisk. Ty ingen historiker kan arbeta utan några slags allmänna idéer, och det gäller att göra dessa allmänna idéer medvetna och att söka precisera dem. "Den intelligenskrävande" som vägrar att låta sig själv bli medveten om de idéer med vilka han arbetar tycks mig vara en lika stor brottsling som den bilförare vilken först sluter ögonen och sedan sätter fötterna på pedalen." Historieforskningen kan visserligen inte producera profeter, ty med säkerhet kan inte framtiden förutsägas, men möjligheter och sannolikheter kan klarläggas.

I sina repliker sade sig Geyl inte hylla "nonsenssynen" på historien. Det är visserligen omöjligt att "länga det förflutna i ett så klart mönster att vi kan förutsäga framtiden", men historiens största uppgift är dock "att tolka det förflutna, att finna mening i det". Något sjökort kan historikern inte utforma, men väl kan han bidra att forma ett sinne för historien. "Jag tror som Burckhardt att det finns visdom att vinna genom studiet av det förflutna, men inga bestämda lärdomar för samtidens aktuella problem."

SOM vanligt kan man konstatera att deltagarna i debatten stundom använde samma ord i skilda betydelser. Då Toynbee talar om "mening" i historien avser han tydligen ett universellt utvecklingsschema och står ett teleologiskt betraktelsesätt nära, Geyl synes blott avse ett orsakssammanhang. I hög grad byggde Toynbee, som är mera poet än vetenskapsman, på ordlekar som sannolikt för honom själv var helt oredovisade. Ett tomt sjökort är inget sjökort; man kan tillägga att det är mindre riskabelt att segla på måfå än efter en karta som konstruerats ur djupet av geografens medvetande. Påståendet att varje historiker arbetar med allmänna idéer kan vara riktigt om man med "allmänna idéer" menar alla värderingar och alla obevisade eller godtyckliga föreställningar, men det är orimligt om man därmed avser en världsförklaring av typen Toynbee. Den som fäst tror på en dylik världsförklaring — så fast att han inte kan abstrahera från den — är tvärtom obenägen för historiskt arbete, eftersom han drivs att passa in alla händelser i sitt schema. Hegel, Marx, Spengler och Toynbee — alla dessa lysande teckentydare bevisar med sina mera konkret utformade undersökningar hur farligt det är för historikern att arbeta i tjänst hos en metafysik. Religiösa svenska historiker (t. ex. Karl-Gustaf Hildebrand) har också betonat denna fara.

Att Toynbee med helt annan skärpa än Geyl framhäver historiens värde är självklart. För honom leder studiet av det förflutna till en kartläggning av framtiden; visserligen finns det ett och annat fel i sjökortet, men i sina huvuddrag är det pålitligt. Svensk historieforskning lär genomgående stå främmande för denna anspråksfulla uppfattning. Även på de håll där man prisar Toynbee är det knappast fråga om att ta hans uppfattning på fullt allvar. Ty i så fall borde historikerna på ämbetets vägnar deklarera hur staten skall styras; det är länge sedan sådana tankar skymtade annat än på postseminarier.

Geyl, som är mera anspråkslös, tycks som många av sina kolleger närmast vilja understryka det självklara att historiska kunskaper i viss omfattning är nödvändiga för allt politiskt handlande; samtiden flyter samman med det förflutna, och insikter om vad som är kan inte skiljas från insikter om vad som varit. Möjligen vill han också fastslå att statistiska data kan ge oss vissa säkra upplysningar om framtiden. Men Geyl antyder också att en särskild "visdom" står att vinna genom historiska studier och forskningar. Det är däremot en tvivelaktig tanke. Den historiskt bildade rör sig gärna i tal och tänkande med paralleller och återblickar, men i den mån sådana ting verkligen bestämmer handlandet, kan de lika väl leda fel som rätt. I varje fall lär de flesta vara ense om att grundlig historisk bildning är ett mycket litet plus i politikerns utrustning; en aning klarare förstånd eller livligare fantasi är att föredra framför hektometer av lärdom. Det faller ingen in att betrakta den historiska kunskapen som ett villkor av betydelse för statsmannens gärning, och inte ens Geyls ord om "visdom" — vars sikert många av hans kolleger instämmer — tycks alltså vara mera än en allmän fras, traditionellt använd, men knappast längre allvarligt menad.

HERBERT TINGSTEN

Juridiken och vetenskapen

FRANS G. BENGTSSON skriver i ett av sina käserier att det för honom är lika nödvändigt att läsa som att andas och att han kan läsa så gott som allt som är någorlunda mänskligt skrivet. Hos anger emellertid ett antal svårbemästrade undantag; bland dem nämner han juridik och — apoteln Paulus. Får man ta honom på orden, har han kanske inte läst så mycket juridik att han kunnat vara medveten om att det finns, eller åtminstone funnits, mer genemensamt mellan teologi och en viss sorts juridik än att bl.a. har ett befäst anseende för vad en beklämande allmänhet helt enkelt kallar tråkighet. Likheten ligger djupare än så. Ingendera har hört denna världen till. Betraffande bådadera har det därför kunnat råda tvivel om huruvida de förtjänade namnet vetenskap och var berättigade till fakulteter vid moderna universitet.

Detta gemensamma drag har efter hand blivit allt mindre påtagligt. Måhända har det helt upplänats. Medan det för lekmannen förefaller som om teologin — i den här avsedda, trängre bemärkelsen — och dag lika månsvidetet trosvisst som någonsin toge avstånd från de kriterier som gäller för vetenskaplighet, har den vetenskapliga självprövningen blivit en av de angelägnaste forskningsuppgifterna för våra dagars juridik.

Den filosofiska vetenskapen har gjort snabba framsteg under det senaste halvseklet. Logiken har, brukar det sägas, utvecklat sig till den exaktaste av alla exakta vetenskaper och har lagt grunden till en allmän vetenskap om vetenskaperna. Begreppsanalysen har skapat en ny värdelära. Sociologi, psykologi och dessa disciplinera förgreningar, bland vilka endast semantiken skall nämnas här, har öppnat nya forskningsområden.

Denna utveckling är det som för juridikens del riktat uppmärksamheten på beskaffenheten av dess vetenskapliga grundvalar. Det är också först den som gjort en i strängaste mening vetenskaplig undersökning möjlig. En omprövning av den allmänna rättslärans problem har ägt rum. Denna disciplin har därför fått en vida mer betydelsefull ställning än tidigare. Ämnets ökade betydelse markeras i vårt land av att det sedan ett par år föreligger principbeslut om inrättande av professurer i allmän rättslära vid de båda statsuniversitetens juridiska fakulteter.

Dessa förhållanden hör inte till dem som med någon begärlighet diskuteras i dagspressen eller eljest tilldrar sig uppmärksamhet i den offentliga debatten, låt vara att allmänheten under de senaste veckorna kunnat få besked om Bertrand Russells banbrytande insatser på logikens område. Även många jurister saknar närmare kännedom om de problemställningar varmed rättsfilosofin arbetar i våra dagar. Många menar — med orätt — att den rättsfilosofiska debatten saknar "praktiskt" värde och att den därför kan vara av intresse endast för en begränsad krets av specialister. Rättsfilosofiska framställningar över gediget som "rättens natur", "de juridiska satserna" och liknande problem brukar också i första hand vända sig till dessa specialister. Det sker dem därför ingen stor orätt om man säger att de vanligen är otillgängliga för andra läsare.

Är juridiken en vetenskap? är emellertid en fråga som påkallar uppmärksamhet inte bara från rättsfilosofernas krets. Både praktiskt verksamma jurister och bildningsintressera de människor utanför något speciellt fackområde kan ha anledning att stanna för den. Det står på tiefhåndes till en bok som Uppsalafilosofen *Björn Ahlander* givit ut (Gebers, 8:50).

Redan genom sitt anslag vänder sig denna bok till en bredare publik än den som vanligen brukar intressera sig för rättsfilosofiska arbeten. Ahlander säger i sitt förord att han har försökt skriva boken på ett sådant sätt att den skall kunna begripas också av den som saknar filosofiska eller juridiska kunskaper.

Detta är något nytt. Ty har åtskilliga rättsfilosofiska diskussioner något intresse för allmänheten? Tänar man någon uppgift med att söka göra den förtrogen med de metoder som forskningen tillämpar inom den allmänna rättslärans? Naturligtvis. Att rättsvetenskaplig debatt så länge har bestått av oförlikbara terminologiska hårklyverier har i inte ringa mån berott på att själva de juridiska grundbegreppen varit oklara. För den praktiskt juridiken, som i så hög grad består av a r g u m e n t a t i o n, är det av största betydelse att det skapas klarhet om de begrepp varmed man rör sig i sitt dagliga arbete. För alla, jurister eller icke, är det av intresse att ta del av den teknik filosoferna i våra dagar begagnar när de försöker mönstra ut tankegångar som vid en sträng prövning visat sig inte hålla måttet. Ahlanders bok är en elementarbok i logisk empirism, som kan rekommenderas till alla som har intresse av vetenskaplig metodik. Det är inte bara de praktiska vetenskaperna som skapar om världen. Vad man tänker beror på h u r man tänker.

Ahlander har på ett beundransvärt sätt lyckats skriva sin bok så att också den på detta område obevandrade läsaren kan följa med. Frans G. Bengtsson skulle förmodligen inte ha mycket att erinra mot juridik serverad i denna form. En del av det bland filosoferna brukliga synsolsprået förekommer här och var och ser skrämmande ut för den ovane. Det används i så pass okomplicerade sammanhang att man kan följa om det inte hade helt kunnat undvaras. Att själva den språkliga stilens enkelhet stundom kan vara menlig för den språkliga stringensen synes författaren vara medveten om; på några ställen har emellertid enkelheten drivits utöver gränsen för vad som är språkligt korrekt.

Detta skulle inte ha behövt påpekas i fråga om Ahlanders arbete, om inte frågan om hans skrivsätt dragits upp i en skrift so professor *Karl Olivecrona* i Lund gjort sig omaket med att ge ut: *Licentiaten och fiskalen* (Gleerup, 1 kr.). Olivecronas ärende är i förste hand att visa att han blivit felciterad av Ahlander. Och han har rätt, låt vara att hans anmärkningar saknar betydelse för Ahlanders framställning i sak. Han har rätt också när han etablerar sig som kriarättare på några punkter. Det är bara proportionerna som är kuriösa; Olivecronas indignation vore värd ett sämre föremål.

OM de vetenskapliga resultat Ahlander lägger fram i sitt arbete skall det inte fällas något omdöme här. De kommer inte att gå obemärkt förbi i den rättsfilosofiska debatt som just nu är så livlig i vårt land. Kanske kan hans bok, som är den enda mera brett upplagda behandling av den allmänna rättslärans grundproblem som kommit ut i vårt land, bidra till att fästa uppmärksamheten på att lärostolarna i allmän rättslära blir besatta. Den juridiska utbildningen kan inte undvara den vetenskapliga skolning som den allmänna rättslären kan ge.

SVEN ERSMAN

Bedräglig betjänt

OM INTE utrikesminister Bevin under en frågestimme i underhuset i höstas med hätter upprätthållet hade erkänt att mästerspionen "Cicero" verkligen existerat, skulle man tro att historien är lögn från början till slut. Den är nästan för bra för att vara sann.

"Affären Cicero" utspeladles i Ankara under de hektiska åren 1943—44, då den turkiska huvudstaden var en veritabel spionhärja. En höstkväll uppsökte den tyske attachén *L. C. Moyzisch* av en vettskrämd, mystisk liten albin, som uppgav sig vara den brittiske ambassadörens betjänt och som erbjöd tysken två filmrullar med foton av hemliga engelska dokument, allt för ett pris av 20.000 pund (200.000 sv. kr.). Detta besök nystade till en härva av notväxlingar mellan Berlin och tyska ambassaden i Turkiet, prestigestrider mellan utrikesminister Ribbentrop och chefen för Nachrichtendienst, Kaltenbrunner, och nattliga biljakter i Ankara, vilket nu skildras av Moyzisch i hans bok *Operation Cicero* (Bokförlaget Spegeln, 7:50).

Sammanlagt överlämnade albanen, som fick täcknamnet Cicero, 400 fotografier till Moyzisch och fick som betalning summa 300.000 pund, men bedragaren blev själv bedragen, eftersom de flesta av sedlarna var falska. Dokumenten avslöjade hårnadsvidckande detaljer rån t. ex. mötet i Kairo och planläggningen av "Operation Overlord" — invasionen i Frankrike. Men den tyska nazistledningen utnyttjade aldrig dokumenten, utan föroljade tiden med ändlösa diskussioner kring frågan om de var autentiska eller ej.

Kärnan i "Operation Cicero" är utan tvivel äkta, men i hur hög grad Moyzisch bättrat på historien är omöjligt att säga. Resultatet har i varje fall blivit en spännande karusell av spionage och kontraspionage.

"Operation Cicero" är dock inte bara berättelsen om den girige och bedräglige betjänten — en levande kontrast till den nederlige, förklarade Jeeves — utan också en "ögonblicksbild" av det kalla diplomatiska kriget i Ankara och ränksmeden mästare, ambassadören Franz von Papen. Denne skildras som mannen som ville få slut på kriget och som förraktade nazisledarna. Boken har blivit ett glödande och föga maskerat försvarstal för von Papen, och denne har också skyndat att förklara att Moyzisch givit en korrekt bild av händelserna i Ankara.

Författaren lämnar många prov på förbindelserna mellan alla upptänkliga språk, men fann inom kort att föremålen för hans ilska och svordomar var USA:s och Sovjets ambassadörer. Den diplomatiska situationen var penibel, och med gammaldags grandezza lät han framföra en hövlig ursäkt för sitt olämpliga språk till fienden genom de svenska och schweiziska beskickningarna.

SVEN OSTE

EFTERKRIGSOFFER

De krigets offer som inte fick dö, utan måste leva vidare med stympade kroppar eller själar eller bådadera — de har i många fall kommit i kontakt med der svenska efterkrigshjälpen. En av de hjälparbetare som en längre tid varit verksam i Mellaneuropa," *Carl-Magnus Björklund*, har i en rad skisser lätit öden från dagens Tyskland dra förbi i sin bok *Mellen tegtrådén* och kornet (Trianglöförlaget, 9:50). På en knapp, ofta verkningsfull, någon gång alltför påtaglig prosa har han skildrat de spillror av liv som man i svenskbemmen försökt foga samman till hela människor, men som så ofta inte går att lappa ihop — de är redan sönderrivittrade. Björklunds redogörelse är ämnu en påminnelse om krigets ohyggliga meningslöshet — och författaren tycks vilja säga att det enda som kan rädda oss är att vi försöker, ta itu med oss själva och att vi förlitar oss på budskapet om att intet lidande är förgäves.

LARS OHNGREN

Restaurangtjuvar tog 6.000 kr. i Malmö.

På annandagen upprättades att minst 6.000 kr. stulits vid ett inbrott på restaurang Kvarnen i Malmö. Tjuvarna tycks ha varit väl orienterade på platsen. (TT, Malmö.)

Saknade postpengar var förskingring

Försvinnandet av 1.600 kr från Vilhelmina postkontor för någon tid sedan har nu fått sin förklaring, sedan en 22-årig kvinnlig postexpeditör erkänt att hon förskingrat mellan 3.000 och 4.000 kr.

Kassabristen sökte hon förklara med att någon kund tydligen fått tillbaka en postanvisning, på vilken pengar redan betalats ut. När det sedan upptäcktes att hon laborerat med frimärksförrådet, föll hon till föga och erkände. Det förskingrade har ersatts. (TT, Umeå.)

BRASILIEN-SVENSKA HANDELSFÖRBINDELSER

MACHINAS IMPORTADORA LIMITADA

RIO DE JANEIRO RUA VISC. INHAUMA, 134—17.o
BELO HORIZONTE RUA BAHIA, 752
SAO PAULO RUA LIBERO BADARO, 462

BRASILIEN

REPRESENTERAR

ORIGINAL-ODHNER

GÖTEBORG — SVERIGE

DENNA BRASILIANSKA ORGANISATION TILLÖNSKAR DEN SVENSKA AFFÄRSVÄRLDEN ETT GOTT OCH FRAMGÅNGSRIKT NYTT ÅR — 1951 —

Sydamerika räknar med Addo-X och Multo

Svenska högkvalitativa kontorsmaskiner, tillverkade av AKTIEBOLAGET ADDO, Malmö

Latinamerikanskt centralkontor:
ADDO LTDA.,
Rua Mig. Couto 35 — Rio de Janeiro.

TWEDBERG, KLEPPE S.A.
EXPORT och IMPORT
Av. Pres. Vargas 290-40 Andar
RIO DE JANEIRO
BRASILIEN

Codes: Acme, Duo, Calpack
Telegramadress: "TWEKLE" Tel. 43. 2864 P.O.B. 3144

COMPANHIA COMISSARIA E EXPORTADORA DE ALGODAO
Praca Pio X nr 118 Postbox 2778 Telegramadr.: "Algopluma" Rio de Janeiro
LEVERANTÖRER AV BOMULL
Förfrågningar emotses benäget.
Rua Da Quitanda 96—50 Postbox 5077 Telegramadr.: "Algopluma" Sao Paulo

ALVES, RIBEIRO — COMISSARIOS EXPORTADORES S.A.
Kaffeplantager — Kaffeexportör
Rua do Comercio 86 Postbox 196
Telegramadress: "Alverico" SANTOS, BRASILIEN

ESTEVE IRMAOS S.A.
COMERCIO E INDUSTRIA
Bomull — Bomullsavfall — Lin
Exportörer — Befraktare
Telegramadress: ESTEVE SAO PAULO, BRASILIEN

COMPANHIA ALGODOEIRA WOOLLEY-DIXON
Sao Paulo Brasilien
Telegramadress: "WOOLLEY"
Export av bomull

AUTO. PEÇAS 'TROPICAL' LTDA.
Avenida Sao Joao 1145, Sao Paulo, Brasilien
Telegramadress: "Tropical"
Vi importera:
Bilar och bildelar, Motorcyklar, tyklar, Radioapparater, Kylskåp, Färger, Fernissor

Annonserna till
"BRASILIEN-SVENSKA HANDELSFÖRBINDELSER"
på denna och motstående sida har förmedlats genom

IP INTER-PRENSA IP
INTERNATIONELL ANNONSREPRESENTATION
Representant i Latin-Amerika för DAGENS NYHETER
Representant i Argentina för The New York Times INTERNATIONAL AIR EDITION
FLORIDA 229 • BUENOS AIRES • ARGENTINA • TELEGRAMADR.: INTERPRENSA-BAIRES

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.